

Texty k procvičování práce s dechem, artikulace a hlavně modulace mluveného projevu.

- 1) Přečtete si vždy celý text v duchu pro seznámení.
- 2) Potom se pokuste o významově logické modulování, při kterém vědomě užijete různého mluvního tempa, správného slovního a větného přízvukování a logické intonace.
- 3) Zaměřte se i na dostatečně zřetelnou artikulaci. Pohrejte si s přímou řečí.
- 4) Zavzpomínejte na časy mateřské školy a odvažte se trošku.
- 5) Uvidíte, že vám toto cvičení spraví náladu a přitom se naučíte mnoho užitečného. Přijemnou zábavu.

Texty Lev, Velryba, Slepice, Žirafa, Bourec, Vejce, Housenka, Chobotnice, Rak, Svět by se obešel... jsou od Miloše Macourka.

Úplně na konec této kapitoly jsou zařazeny jazykolamy. Jsou to jakési mluvní rébusy, které trošku zvýší pohotovost artikulačního ústrojí. Samozřejmě jazykolamy samy o sobě nemají pro mluvený projev velký význam, ale slouží přinejmenším taky jako dobré dechové cvičení a jsou i zdrojem pobavení.

Jazykolam si nejprve osvojíme artikulačně a potom se ho snažíme několikrát za sebou bez chyby zopakovat. Využíváme při tom dechové ekonomiky.

Lev

Byl jednou jeden cirkus, plný pilin a muzikantů a v tom cirkuse měli Iva Bonifáce. Byl to velice slušný lev, takový dobrák, samá ochota, nic se mu nemuselo říkat dvakrát, představení nikdy nepokazil a tak ředitel cirkusu často říkal ostatním lvům: "Z Bonifáce byste si měli vzít příklad, je to vzorný lev." Děti ho měly rády, psaly mu dopisy, milý Bonifáci, nemohu na tebe zapomenout, a mohly se utleskat, když chodil po rukou, cvičil prostrná a dělal hvězdice, což dokáže málokterý lev. Opakovat, opakovat, volali chlapečkové a holčičky a Bonifác, ten dobrák, dělal hvězdice, cvičil prostrná a chodil po rukou a ještě se přitom usmíval.

Ředitel cirkusu si s Bonifáčem dobře rozuměl, chodíval s ním na procházku a kupoval mu v ovocnářství banány, které měl Bonifác hrozně rád. Jednou tak spolu jdou po městě, je krásné letní odpoledne, všude plno dětí a Bonifác povídá: "Co to, že je na ulici tolik dětí, jak to, že nejsou ve škole?" "Proč by byly ve škole," říká ředitel, "je léto, mají přece prázdniny." „Ach jo," vzdychne Bonifác, "ty se máš, já jsem ještě nikdy prázdniny neměl." A ředitel jde, mlčí a za chvíli povídá: "No dobrá, jsi vzorný lev, jeď si, ale prvního září ať jsi zpátky." A Bonifác je jako u vyjevení, radostí se může zbláznit, s něčím takovým vůbec nepočítal, prázdniny jsou prázdniny, co může být krásnějšího, řekne tedy řediteli, "děkuji, udělal jste mi velkou radost" a běží si zabalit kufř.

Velryba

Velryba je velká ryba, dá se na ní leccos ukázat, co se na malé rybě ztratí a tak se ředitel rybí školy rozhodne požádat velrybu o povolení k prohlídce, aby měly malé rybičky představu, jak vypadají játra a žaludek a velryba proti tomu nic nenamítá, má daleko k tomu, aby vzdělání podceňovala a malé rybičky jsou celé pryč, říkají doma, zítra jdeme na exkurzi velrybě do žaludku a maminky jim kladou na srdce, aby se chovaly slušně, jde s nimi paní učitelka, co by si pomyslela a ráno celá škola čeká velrybě před pusou a přesně v osm hodin otevře velryba ústa a učitelka vykládá rybičkám, to nad vámi je horní patro, všimněte si, jak je krásně červené a teď půjdeme dál, tohle je krk, ničeho se nedotýkejte a její hlas se rozléhá ve velikých prostorách a rybičky se rozhlížejí kolem a když přijdou do žaludku, šeptají si, tady skončil můj tatínek a můj dědeček taky a bratránek František a tetička Anežka a všechny jsou jako u vyjevení a myslí, možná, že tady skončíme taky, až vyrosteme, ale to bude ještě nějakou dobu trvat.

Slepice

Slepice je slepice, kdo by neznal slepici, každý ví, jak slepice vypadá a my si tu slepici namalujeme, říká učitelka dětem, a každé dítě cucá pastelku a pak maluje slepici, maluje černou nebo hnědou pastelkou, ale podívejme se na Jakuba, maluje slepici všemi pastelkami, která má a půjčuje si od Ivánka další, slepice má oranžovou hlavu, modrá křídla a červené nohy a učitelka říká, to je nějaká divná slepice, nezdá se vám, děti a děti se mohou uválet smíchy, to je proto, že Jakub nedává pozor, říká učitelka a opravdu, slepice vypadá jako krocan, ale ne tak docela, něčím připomíná vrabce a něčím páva, je tlustá jako křepelka a štíhlá jako vlašťovička, je to zvláštní slepice, Jakub za ní slízne pětku a slepice místo na výstavu putuje na skřín, cítí se dotčena, na skříní jí nic netěší, řekne si nakonec, co tady budu dělat a uletí otevřeným oknem.

Žirafa

Když chodila žirafa ještě do školy, mívala jedničku z počtů.

Když chodila žirafa ještě do školy, mívala jedničku z počtů a ze čtení.

Když chodila žirafa ještě do školy, mívala jedničku z počtů a ze čtení, ale z tělocviku měla pokaždé pětku.

Když chodila žirafa ještě do školy, mívala jedničku z počtů a ze čtení, ale z tělocviku měla pokaždé pětku, protože neuměla udělat kotrmelec.

Byla z toho celá nešťastná.

Byla z toho celá nešťastná, kdekdo jí radil.

Byla z toho celá nešťastná, kdekdo jí radil, to musíš takhle.

Byla z toho celá nešťastná, kdekdo jí radil, to musíš takhle a pak takhle.

Byla z toho celá nešťastná, kdekdo jí radil, to musíš takhle a pak takhle, koukej, jak je to jednoduché.

I

Karel Čapek: O dobrmanech (úryvek)

Byl jednou jeden dobrman.
Byl jednou jeden dobrman a měl takové hloupé jméno.
Tu se dobrman dopálil.
Tu se dobrman dopálil a skočil po svém ocásku.
Tu se dobrman dopálil, skočil po svém ocásku a chňapl po něm.
Tu se dobrman dopálil, skočil po svém ocásku, chňapl po něm a sežral jej.

Jako stvořenou ke cvičení přesné a členité výslovnosti, ale taky dynamiky a intonace vět,
je pohádka Jana Wericha:

Chlap, děd, vnuk, pes a hrob (úryvek)

Žil kdys kdes chlap. Dá se říct též muž či kmán, jak kdo chce.
Krad, co moh a kde moh. Zvlášť když měl hlad.
Byl den jak květ, pták pěl, klas zřál a nad vším jas.
Jen hvozd se tměl, tam, kde spal chlap. Spal den a noc, neb pil jak Dán. Když jím třás chlad,
vstal a chtěl jít dál, leč měl hlad. Jed by. A pil! Spíš pil, jen mít zač! Měl ret jak troud.
Vždyť se dá jít na lup, i když je den. Tak šel.
Jde, až zří plot, a na něm čte: Je tu zlý pes.
"Zlý pes - a to se mám bát? To snad ne!" a just tam šel krást.
Jen se chlap vkrad, už tu byl pes a vyl.
Pán sic spal, leč pes vyl a řval čím dál víc, až pán vstal a vzal si zbraň. "Vem si ho! Drž ho!
Jen mu dej!"
Křik, sběh a ryk, chlap chce pryč, je tu však pes i pán, je to už kmet, a řve: „Já ti dám krást!"
A kmet se rve jak kdys, když byl mlád.
Leč chlap je mlád dnes a dnes má víc sil! Kmet už je mdlý, chlap na něj klek a chce ho bít,
když tu zlý pes se zved a chňapl!

Jazykolamy

Drbu vrbu, drbu vrbů, ... Žeru,
řežu, žeru, řežu, ...
Sklo prasklo, sklo prasklo, ...
Strč prst skrz krk, strč prst skrz krk, ...
Mezi domama má má máma malou zahrádku.
Roli lorda Rolfa hrál Vladimír Leraus.
Pan Kaplan v kapli plakal, ...
Rozprostovlasatila-li se dcera krále Nabuchodonozora, či nerozprostovlasatila-li se
dcera krále Nabuchodonozora?
Rubl, dolar, libra, rubl, dolar, libra, ...
Znám Hawai, znám Hanoi, Haiti neznám, ...
Naše lomenice je ze všech lomenic nejlomenicovatější.
Ještě štěstí, že se nesešli.
Osuš si šosy, osuš si šosy, ...
Strýc Šusta si suší švestky.
Náš táta má naolemovanou čepici. Olemujeme-li mu ji či neolemujeme-li mu ji?
Kmotře Petře? nepřepepřete mi toho vepře! Jak mi kmotře Petře toho vepře přepepřete,
tak si kmotře Petře toho přepepřeného vepře sníte sám.
Filip a Lily lepili bílý list.
Naše posvíceníčko je ze všech posvíceníček to nejposvíceníčkovatější posvíceníčko.
Jedna bedna zaneřáděná, druhá bedna nezaneřáděná. Jestliže je jedna bedna neza
neřáděná, proč musí být druhá bedna zaneřáděná?
Pro drobeček rozsvit' devatero svíček.
Obeplyjeme nebo neobeplyjeme?
Rozžvýkáme nebo nerozžvýkáme?

Při výslovnosti samohlásek vzduchový proud prochází dutinou ústní volně. Pouze polohou jazyka v ústech a podobou otevření úst dostávají samohlásky různou výšku a zabarvení.

Nejrozšířenější chybou při výslovnosti samohlásek je nedostatečné otevření úst (tzv. mluvení "skrz zuby").

Všechna následující cvičení na výslovnost samohlásek⁷ vyžadují uvědomění si práce dutiny ústní, utváření tvaru jejího otvoru (retní štěrbinu) a postavení jazyka.

Cvičení

Samohláska a - á

Dolní čelist spouštíme uvolněně, pomalu, brada klesá Wuboko. Jazyk je v klidu ve spodině dutiny ústní za dolními zuby. Vzdálenost mezi rty by neměla být menší než 3 centimetry.

Výslovnost samoWásky A začneme s mírně pootvřenými ústy a při každém dalším vyslovení otevíráme ústa stále více.

*Já mám, já mám, já nemám...
Auto jede, sláva, sláva! Táta mává, máma mává...
Madagaskar, Havana a Jáva, Abrahám a Santa Clára.*

Ráda vstávám v rána smavá, šťastná, zdravá, usměvavá...

Tam dálka láká v marna hlad a láká ptáka v llenávrat...

Žár sálá zjara na zprahlá lada. Zmála láska dává dar vzplál v barvách zmar a brána jara padla,

strach Z mála láskám dával tvar a dlaň svá práva na vahadla kladla, rána vlahá, marná snaha, vzal však mráz...

⁷ Při výběru cvičení pro výslovnost samohlásek a souhlásek jsme čerpali z knih: *Žáček J.: Abeceda.* Praha, Nakl. M. Švarce-Šule a spol. 1999 a *Kábele F.: Brousek pro tvůř jazyček.* Praha, Albatros 1998.

Samohláska o - ó

Výslovnost cvičíme před zrcadlem, kontrolujeme zaokrouWení rtů a sní

žení dolní čelisti (lehkým přiložením prstu pod bradou).

Jo - jo - no - no - to - to

Jájo - jo - jo - Máño, Váío - eño - něño

No jo, Máño, to jojo, to je ono.

Toto loto!

Oto, portrét je toto, není to foto!

Rok to roste, rok to kvete, rok to zraje, co je to?

Kdyby nebylo oráče, nebylo by koláče.

Prorok Krok, rok co rok, prorokuje dobrý rok.

Samohláska u - ů - ú

Cvičíme ju - jú a porovnááme rozdíl čelistního úhlu a tvaru rtů se slabikami jo - já.

Mu, ju, vu, vüüü... bububú...

Cukntüü, cukrüüü...

Kuku, kuku, kluku, kluku...

Dudek dudá du, du, du...

Půjč mi svůj nůž.

Otevři ústa, dám Ti chrústa!

Vylez šnečku z úkrytu, prtjč mi svoji ulitu!

Kdo to kuká nad koukolem?

Kukačka se kouká kolem.

Samohláska e - é

Při výslovnosti E hlídáme koutky úst, které nesmí utíkat do stran. Pak se totiž blíží výslovnosti I a vnímáme je jako nepříjemně ostré. Také výslovnost E, blíží-li se výslovnosti A, je špatná.

je - jé, Jene - nene

jedeme, meleme, vezeme

be - fe -le - me - pes - se - veze

Vem sem ten len!

Ty nezbedo jeden, jedeš z těch beden!

*Jménem se nedej splést!
Ten se ale lehce nese světem hvězd.*

*Kmen teskně ležel v zeleném lese, blesk
letěl nebem, země se třese...:*

*Leze, leze po že leze,
nedá pokoj, až tam vleze...*

Samohláska i - í

Výslovnost samohlásky I se nesmí podobat výslovnosti E. Výslovnost Í je artikulačně nejnáročnější, protože vyžaduje značnou námahu svalstva jazyka, který se posunuje vzhůru k paterní klenbě.

*jinoch, jinak, jitro
pila, pivo, piliny
tiše, tikat, tito
šiška, šibal, šidí, košili vyšili
jivo, Hro, jídlo blibliiblií...
blín, blízko, blíženci*

*Svítej, svítej, svítáníčko kdyby bylo
snídáníčko,
svítej, svítej od rybníčka, kdyby
bylo půl žejdlíčka.*

*Bysřliny hýří tisíci víry,
jich blitký švih, vílivý přliv síly
nižina ztiší, zničí tisíci stín
tísnivých vin. V jitřním přítímí,
milý přijd'.*

Dvojhlaska ou, au

Při výslovnosti se snažíme o plynulou výslovnost obou samohlásek.

*hou hou krávy jdou...
houpy houpy hou...
koulelo se koulelo...*

*au, au, aúúú...
auto, automatický, autodráha...
Mauglí, Maur, Maupic...
fauna, sauna, fauna, sauna...*

*Kolouch kohout s mouchou mnohou
s hloupou chloubou houpou nohou
plovou dlouhou strouhou ouzkou
chroupou oukrop s pouhou houskou.*

Souhrnná cvičení na přesnou výslovnost samohlásek
Snažíme se dodržovat délky samohlásek, zejména na konci slov. Mluvíme rytmicky. Pečlivě vyslovujeme, nespěcháme. Ke cvičení vokálů(samohlásek) jsme vybrali zvukové projevy ptáků ze spisu Rada všelikých nerozumných zvířat a ptáků z roku 1578.

*Skřivánek dí: Brlivrlí, bejvaj, voráči na poli!
Laštovice: Vidím, vidím, lenivého na úsvitě budím!
Žežulka volá: Kuku, kuku, na vospalého ráno tluku!
Vrána křičí: Kvá, kvá, kvá, jáť jsem, člověče, vždy tvá!*

(Převzato z knihy: Hůrková, J., Markovičová, H.: Základy jevištní mluvy 2. Praha, 1986.)

Následující cvičení je z knihy Radovana Lukavského: Moje nejmilejší verše (1996). R. Lukavský k nim píše:

Bieblova Škála nám může připadat jako pouhá slovní hříčka, dokud si neuvědomíme, že je to chvála krásy českých samohlásek, které mají kvalitu čistých tónů a skutečně vytvářejí přirozenou škálu od vysokého "i" po hluboké "u" či "ou". Kde jen mohu, mladé lidi upozorňuji pomocí Škály, že vokály jsou naše české "bel canto", jen je správně vyslovit!

*Tyčinky tichých a bílých lilí
ve světlezeleném světle zeleně
tma padá na jantar jak zlatá ha lfa v barvách sálá Lolo,
Lolo,
žluť smutku purpur strun
jdou loukou tmou.
(Konstantin Biebl: Škála)*

*Zůstaneš zase se Zuzanou, nebo
zůstaneš se Zazi ze Zanzibaru?*

Souhláska S je nejčastější souhláskou v souvislých textech. Je také 3x delší ve výslovnosti než ostatní hlásky. Souhláska cNa rozdíl od výslovnosti S a Z se při výslovnosti souhlásky C vytváří mezi hrotem jazyka a dásňovým výstupkem za předními řezáky lehký závěr. Úzkou štěrbinou pozvolna uniká výdechový proud, který vytváří třecí šum.

*cccc, co, co, co... cococococo?
couvá, cupe, cena, věci, účta, kluci, meKce
Cibuláři jedou,
cibuličku vezou.
cibu - cibu - cibu - cibuličku...*

*Na celnici cizí synci clili
více cizích mincí, mincí
clili synci moc, clili
mince celou noc.*

Souhláska L

Při výslovnosti souhlásky L se hrot jazyka dotýká dásňového výstupku

za horními řezáky. Výdechový proud prochází volnými průchody *yo*

bocích jazyka. Vyslovujeme lehce, špičkou jazyka jen švihneme. Ce

listní úhel je veliký, je vidět postavení jazyka.

*lalala... lalala... toulala se... toulala
lu -lu -lu, lu -lu -lu, ztratil jsem košulu...
My tli, my tli, už mě chytli...
Levandule voněla, až se zahrádečka divila.*

*Lod'ka pluje z Lublaně,
lodník leze po laně.
Lod'ka pluje jako labut;
ladně letí po vlnách...
Nelelkuj a lešti lak!
Lod'je lepší nežli vlak.*

Často chybujeme při oslabení výslovnosti L mezi dvěma samohláskami například: **děláte** má nedochovanou podobu [děáte].

Nesprávná výslovnost bývá způsobena chybným postavením hrotu jaz~ka, který se opírá o dolní řezáky místo o horní!

Ceská správná výslovnost uznává v hovorové řeči pouze L střední, v nářečích se vyskytuje L měkké nebo tvrdé.

Souhláska r, ř

Kmitavé souhlásky se vytváří rozkmitáváním hrotu jazyka výdechovým proudem v přední části horního patra. Jazyk se tiskne bočními okraji k patrové klenbě. Volný hrot zdvižený k výstupku za bočními řezáky je rozkmitáván výdechovým proudem.

Při výslovnosti Řjsou kmity jazyka rychlejší a častější, Řje delší než R. Jsou to naše nejobtížnější souhlásky pro výslovnost.

*trnky, drnky, brnky, crnky...
rarášek troubí tramtarará...
Ryby, raky, ryby, raky...
Pamatujte, rošťáci - ruce máte na práci!*

*U hradu je stará brána,
sedí na ní černá vrána.
Vrána kráká kráky krák,
letí k hradu černý mrak.
Mrak usedá na bránu,
je to hejno havranů.*

*hoří, hoří, holí...
hřmí, hřmí, hřmí...*

Petle, nepepři pepřem pepl~eného vepře.

*Řehoři, kde rostou ředkvičky?
Na mon?!
Ndehtej se, Řehon!
Kdyby rostli na moři, snědli by je úhoh
Rostou v řádce na zahrádce...*

Nesprávná výslovnost R a Ř patří do péče logopeda. Při cvičení se snažíme vyslovovat obě souhlásky nenásilně, bez zdůrazňování.

Souhlásky Š, Ž, Č

Průchod pro výdechový proud při tvoření tupých sykavek Š a Ž je více vzadu, hrot jazyka se zvedá k dásňovému výstupku za předními řezáky. Mezi hrotem jazyka, dásněmi a zuby se vytvoří dutina a tím se také tlu mí ostrost sykotu. Polosykavka Č se výslovností podobá T, závěr jazykem však není úplný, úzkou štěrbinou mezi hrotem jazyka a horním patrem zvolna uniká výdechový proud a dochází k vytváření třecího šumu.

ŠŠŠŠŠŠŠ..., šál, šel, šašek, šidí, šnek, šrám, avšak

Šiška spadla na štěně,

štěně štěká zděšeně:

V lese straší, na mou duši!

Slyšely to moje uši! Šiško,

šiško, šišatá, nestraš naše

štěňata!

Žito, žito, žitečko...

Nech tu želvu, Žeryku! Želva není žádná zoužel.

Želva je živočich, ...

Když je žár, želva leží na pobřeží,

užívá si života.

Že má Úžeh? Želva stěží...

Ženich želvy je želvoun? Želvoun, želváček nebo želv?..

Čiči, čiči, čiči, ... čičo, čičo...

činčarára, čin, čin, čin...

Čišku, čišku, dej nám po oříšku!

Čichám, čichám člověčinu,

Čmucha čerchmant čili čert.

Čert se mračí, mhouří víčka,

čihá, čihá na človíčka.

Čert je samá čertovina...

Souhlásku Z nebo S, která předchází Č, neměkčíme:

Z čehokoliv, mluvíš s člověkem z Moravy, z čtvrt litru čaje...

Souhlásky t, d, ň

Při tvoření těchto měkkých souhlásek se hrot jazyka lehce opírá o dolní řezáky; hrot jazyka se energicky tiskne k přední části paterní klenby a vytváří pevný závěr.

tuky, tuky, tuk... Tik, tak, tik, tak...

Ťa, tě, ti, to, tu...

Těžko, těžko, přetěžko...

pojd', dítě, pojd', dítě; dítě pojd', ...

Dělo má děravou hlaveň.

díky Ti, deKuji Ti, jdi...

Nina, ulně, koně, v nížině, ukázněně

NeKomu něco, někomu nic, někomu

málo, někomu víc.

Hlásku Ť vyslovujeme buď jako samostatnou (labuť), častěji je T měkčené ve spojení s I (ticho - ťicho) nebo s Ě (tělo - ťělo). Při výslovnosti cizích slov je však výslovnost tvrdá (tiket - tyket)!

Souhláska j

Souhláska se vytváří tak, že se jazyk přitiskne po obou stranách k okrajům tvrdého patra. Uprostřed vznikne širší průchod pro únik výdechového proudu. Souhláska vyžaduje pečlivou výslovnost!

Jé, jé, jéje...

Júúú... júúú, júúú...

hajej, dadej, hajej, dadej, malej

já, já, Járo, já, já...

Jendo, je jahoda jedovatá?

Jakube, ty janku, jahody jsou jedlé!

Jen je jez!

Josef jí raději jitrnice, já jsem jedlík jahod.

Jahody, jahody, jazyku, jazyčku, už se těš na hody.

Pečlivě doslovujeme: sij, bij, polej, rozbij.

Nevynecháváme souhlásku J:

- . na počátku slov (jmění, jméno, jmelí; nesprávně - mění, méno, melf),
- . uvnitř slov (přijmi, půjdeme, půjdu, půjčíme; nesprávně - přími, přídeme, puđu, pučíme),
- . ve slovech s častým výskytem (jde o to, pokud jde o to; nesprávně deoto, pokudeoto).

Souhlásky k, g, ch

Měkkopatrové souhlásky K, G se tvoří ze všech souhlásek nejvíce vzadu v dutině ústní. Hřbetem zadního dílu jazyka, který se tiskne k měkkému patru, se vytváří závěr pro výdechový proud. Při výslovnosti souhlásky CH se okraje jazyka tisknou k měkkému patru a vzniklou úžinou se prodírá výdechový proud. Hrot jazyka se opírá o dolní řezáky, může však být i volně umístěn v dutině ústní jako při souhláskách K, G.

Kokokoko dák, kokoko dák... kukll, kluku, kliku, kluku...

Já mám koně, vrany koně,

to jsou koně můj...

Kočka klímá u krbu, kožíšek jí podrbu...

gloglogloglo gloria...

Byl jeden gajdoš,

gajdoval za groš.

Gajdoval na gajdy⁸

za mísu kulajdy.

cha, cha, cha, chi, chi, chi...

Chlebe, chlebe, chlebičku,

v bříšku mám jak v nebičku.

Chumelí, chumelí,

chlapci budou veselí...

⁸ gajdy = dudy

Chrpičko, chrpičko,

aby mě nebolelo očičko

!

Chacha chacha chichu chichu,

copak je ti, Honzo, k smíchu?..

Souhlásky G je znělá podoba souhlásky K. Často z pohodlnosti na začátku slov hlásku G vynecháváme: kdyby, když (správně - gdyby, gdyš; chybná výslovnost - dybi, dyš).

Při výslovnosti slov se souhláskou CH doslovujeme: co bych, kdy bych, abych.

Souhlásky h

Při tvoření hrtanové souhlásky H je jazyk v klidovém postavení, měkké patro tvoří závěr, rty jsou v neutrálním postavení. Výdechový proud vy chází z úst bez překážky. Podstatou hlásky H je znění hrtanového hlasu, který se vytváří zvláštním postavením hlasívek.

Haj, husičky, haj,

přes zelený háj...

Holuběnko bledá,

holúbek tě hledá

po horách, po lesi,

holuběnko, kde jsi?

Heleno, Hanko, Hynku, hurá na houby!

Hledej, Hanko, hledej, Hynku!

Hanka našla holubínku.

Hledej, Hynku, hip, hip, hip!

Hurá, Hanko! Hele, hřib!...

Souhlásky H je po stránce dechové i artikulační velmi namáhavá. Po kud není výdechový proud dostatečně silný, souhlásky se ztrácí.

Souhrnná cvičení na přesnou výslovnost souhlásek

Ke cvičení výslovnosti souhlásek jsme vybrali česká přísloví, v nichž se projevovala moudrost a vtip našich předků:

Zpívej, co umíš, jez, co máš, nesahej výš;

mluv, co víš, dělej, cos povinen, tak obstojíš.

Kdo se žení pro krásu, ta trvá jen do času; kdo se žení pro statky, ty přichodí na zmatky; kdo se žení pro cnost, ta trvá na věčnost.

*Dluh má nohy, pole oči, les uši:
na ty tři věci pozor míti se sluší.*

*Lékaře nezkušeného,
pokrmu nedovařeného
a pití zbytečného
jsi-li moudrý, vystříhej se toho!*

*Lepší moci hrst než práva pytel.
Nepřilžeš-li, neprodáš.*

Sliby se slibují, blázni se radují.

Dobré slovo -lepší než peněz mnoho.

Člověka po řeči, bylinu po vtmi (poznáš).

Mnoho může pečť v listu, více slovo včas a k místu.

Správnou výslovnost souhlásek si lze procvičit i na textu hádanek z dětství:

*Svatá Voršila, perly rozsila,
měsíc viděl, nepověděl,
slunce vstalo, posbíralo. (rosa)*

*V lese se narodilo,
doma se přistrojilo
a rukou pláče. (housle)*

*Rozsypal se hrách,
po starých cestách,
nikdo ho nesebere,
ani král,
ani královna,
ani krásná princezna. (hvězdy)*

*Les třeští,
beran vřeští,
hlň po tom chodí,
nic tomu neuškodí. (housle)*

Doporučení

Při cvičeních výslovností hlásek věnujme pozornost zejména práci jazyka.

Cvičení

Cviky pro jazyk

Hra na čerta – pohyb jazyka dopředu a dozadu. .

Hra na ještěrku – pohyb jazyka zleva doprava. .

Olíznutí kroužením jazyka na obě strany.

Další cviky

. Našpulení rtů (foukání, polibek, pískání).

. Pes cení zuby (rty se roztahují do šířky).

. Klapání koňských podkov Gazyk špičkou nahoru, po patře dozadu a rychle zpět).

. Prasknutí balónků (nafouknout tváře a prsty je propíchnout).

. Veverka (horním rtem "stahujeme marmeládu" z dolního rtu).

Pamatujme

. Při výslovnosti hlásek se snažíme udržet postavení předních a zadních zubů nad sebou. Při kontrole práce mluvidel si pomáháme pohledem do zrcadla.

. Nejprve se věnujeme nácviku správného dýchání, přidáváme nácvik samohlásek a pak se věnujeme výslovnosti souhlásek.

. Cvičné texty čteme nahlas! Čteme pomalu, dbáme na správnou výslovnost, přemýšlíme o obsahu textu. Teprve potom se snažíme dát svému projevu výraz a tvar.

. Nezapomínáme na hlasovou rozcvičku před vystoupením. Měla by obsahovat jak dechová cvičení, tak i hlasová a artikulační cvičení. Její skladba je však individuální, je třeba vyzkoušet různé varianty.

o na tzv. švu složených slov, v příponách rozkazovacího způsobu s koncovkou -me, ve spojeních s částicí -li, na švu předpon před-, od-, nada slovního základu, který začíná souhláskami T, D a na švu předpon roz- a bez- a slov začínajících sykavkami S, Z.

Například u slov uvedených v tabulce 1.

Tab. 1 Výslovnost souhlásek na tzv. švu složených slov

	správná	nesprávná
půlletý	půlletý	půletý
půllitr	půllitr	půlitr
zlomme	zlomme	zlome
uvědomme si	uvědomme si	uvědome si
dal-li	dal-li	dali
řikal-li	řikal-li	řikali
předtucha	přettucha	přetucha
naddůlní	naddůlní	nadůlní
odtud	ottut	otut
nadto	natto	pato
rozсах	rossach	rosach
rozzářit	rozzářit	rozářit

Při výslovnosti souhlásek artikulačně příbuzných T - D; S - Š; D - Z, Ž; T - C, Č; D - C, Ć; a při výslovnosti souhlásek TĚ, DĚ, ŤT dbáme na výslovnost slov podle tabulky 2.

Tab. 2 Výslovnost souhlásek artikulačně příbuzných

	správná	nesprávná
podšívka	potšívka	počívka
bát se	bátse	báce
skrývat se	skrívatse	skrívace
od života	odživota	oživota
před sebou	přetsebou	přecebou

Pokračování

	správná	nesprávná
být často	bít často	bíčasto
od času	otčasu	očasu
porotce	porotce	po roce
matce	matce	mace
Lidčín	Litčín	Ličín
Hradčany	Hratčany	Hračany
pražský	prašský	praský !
rozšířit	rosšířit	roš ířit
nahradte	nahratte	nahraťe
nedopusťte	nedopusťte	nedopuste !
pusťte	pusťte	puste !

• Při výslovnosti pomocného slovesa býti se počáteční J ve tvarech jsem, jsi, jsme, jste, jsou vyslovuje zjednodušeně bez samohlásky J: byl jsem [byl sem], přijali jste [přijali ste], přišli jsme [přišli sme], volal jsem [vo lal sem].

Výslovnost souhlásky J se zachovává u slovesa býti ve slovesném tvaru zájmena (nejsem, nejsou, nejsme...)

• Při výslovnosti dvou- až tříčlenných souhláskových spojení zachováváme ve spisovném mluveném projevu jejich plnou výslovnost. Redukce souhláskových spojení snižuje srozumitelnost mluveného slova!

Vyslovujeme všechny souhlásky:

o Na začátku slov

Tab. 3 Výslovnost dvou- až tříčlenných souhláskových spojení na začátku slov

	nesprávná		nesprávná		nesprávná
vždyť	dyť	vzdělaný	zdělaný	hřebík	řebík
vždycky	dycki!	vzbudit	zbudit	hřbitov	řbitov
				hřmí	řmí